

4. **Мартине А.** Структурные вариации в языке / А. Мартине // Новое в лингвистике. – Вып. 4. – Математические аспекты структуры языка. Лингвистические направления : доклады IX междунар. конгресса лингвистов / сост. В. А. Звенигцев. – М. : Прогресс, 1985. – С. 450–464.

5. **Павлович Н. В.** Семантика оксюморона / Н. В. Павлович // Лингвистика и поэтика. – М. : Наука, 1979. – С. 238–248.

6. **Пилинський М. М.** Мовна норма і стиль / М. М. Пилинський ; відп. ред. В. М. Русанівський. – К. : Наук. думка, 1976. – 288 с.

7. Українська мова. Енциклопедія / редкол. : В. М. Русанівський, О. О. Тараненко та ін. – К. : Укр. енцикл., 2000. – 752 с.

8. **Чабаненко В. А.** Стилїстика експресивних засобів української мови : моногр. / В. А. Чабаненко. – Запоріжжя: ЗДУ, 2002. – 351 с.

9. **Riffaterre M.** Stylistic Context / M. Riffaterre // Word. – 1960. – Vol. 16. – P. 207–218.

Terkhanova Olena. THE OXYMORON AS A PHENOMENON OF THE SECONDARY NOMINATION IN NEWSPAPER JOURNALISM.

Research methodology. The article represents the results of researching the secondary nomination's functioning in newspaper and magazine journalism. The methods used corresponds to the ways of studying structural-semantic model of the secondary nomination as a transformed name of object as well as selecting the group of oxymoronic phrases as a means of the secondary nomination.

Results. Means of creating stylistic and semantic contrasts based on contrast, comparison and collision of meanings, communicative and stylistic parameters of lexical units are combined in one structural whole (a sentence, a phrase) of elements. Among the expressive means of contrast associated with the process of secondary nomination, outstanding oxymoron. An oxymoron refers to nominative-expressive figures of speech. In the language of the analyzed newspaper and magazine journalism, the activity of such models oxymoronic phrases (the attribute, the object, the adverbial and so on) is under analysis. In addition, the definite oxymoron phrase forms the semantic subgroups, directed to the accentuation of certain conditions, situations, acts etc.

Novelty. The research is an attempt to analyze the oxymoron phrase as a means of secondary nomination as well as an active means of enhancing the expression of statements, appealing to linguistic-cultural consciousness of the newspaper reader.

The practical significance. The results of the research can be used for the further study of figurative designation of the object of reality and the expression of a particular expressive and stylistic coloring in the context of newspaper journalism.

Надійшла до редколегії 27.10.15.

УДК 007:001:81

Л. В. Хотюн

ПОРТРЕТ ЯК ЖАНР ФОТОЖУРНАЛІСТИКИ. ІСТОРІЯ ТА ТРАНСФОРМАЦІЇ

Розглянуто один із видів візуалізації тексту – фотографію. Досліджено портретний жанр фотожурналістики. Зроблено історичну розвідку. Визначено основні функції світлин в інформаційному просторі друкованих ЗМІ та їх трансформації.

Ключові слова: візуалізація, фото, журнал, жанр.

Рассмотрен один из видов визуализации текста – фотография. Исследован портретный жанр фотожурналистики. Предложена историческая справка. Определены основные функции портрета в информационном поле печатных СМИ и их трансформации.

Ключевые слова: визуализация, фото, журнал, жанр.

The type of the text rendering – photo was considered. The portrait genre of photojournalism was researched. The historical note was proposed. The main function of the portrait in the information field of the print media and their transformation were determined.

Key words: visualization, photo, magazine, genre.

Постановка проблеми. У сучасному періодичному друці портретні фотозображення є найпоширенішими публікаціями. Актуалізувати увагу необхідно на самому визначенні «фотопортрет» та функціональних відмінностях таких публікацій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Візуалізації присвячено чимало праць та наукових досліджень: графічній концепції (Ю. Гордон, Е. Туемлоу), рубрикації (В. Коваленко, Є. Фастовець), типології (О. Акопов, Ю. Фінклер), ґрунтовні праці із загальної візуалізації має В. Шевченко [1]. На жаль, практично ніхто не говорить про фотожурналістику або ж у своїх дослідженнях науковці приділяють недостатню увагу такому виду візуалізації. Нагальність даного дослідження ще й у тому, що з появою нових видань візуальний стиль виокремлює їх і стає орієнтиром для пересічного громадянина.

Метою статті є дослідження портретної фотожурналістики та її трансформації в інші жанри (нотатки та репортаж).

Виклад основного матеріалу статті. «Фотография и гравюра» – це назва полемічної статті критика В. Стасова, 1856 року. Вона зайняла 60 сторінок великого журнального формату. То був трактат, написаний блискавично та звабливо. Автор «поставил лицом к лицу фотографию и гравюру» [2, с. 24]. У статті автор спирається на своє ж таки гасло: «За гравюрой века, за фотографией – меньше двух десятилетий!» [2, с. 25].

В. Стасов перераховує недосконалості тодішньої техніки і приходиться до висновку, що фотографія не є конкуренткою гравюрі [2, с. 12].

«Гравюра – живая, льющаяся по произволу вдохновения речь, фотография – холодный, но верный высчитывающий каталог. Сто отличных гравюров произведут с одной и той же картины сто совершенно разных гравюр; пускай точно также сто отличных фотографов станут фотографировать один и тот же предмет – мы получим одну и ту же, нисколько не разнообразную картинку» [2, с. 21].

Молодий критик не міг передбачити успіхів світопису. Але вже наближався час, коли, фотографуючи один і той же об'єкт, «сто отличных фотографов» зможуть зробити сто абсолютно різних знімків.

Фотопортрет – жанр мистецтва, такого його різновиду як художня фотографія. Сам термін «портрет» походить від творців живопису. Призначення портрету – розкриття характеру, внутрішнього укладу (складові персони), створення його образу. Аби додати до поняття «портрет» приставку «фото» майстри жанру виборювали не одне десятиліття як у павільйоні, так і в репортажі. Та крапку поставив час: художні достоїнства фотозображень людини присутні у світлинах як художніх майстрів, так і фоторепортерів.

Залучивши до поля зору об'єктива людину, фотограф розширив діапазон творчого пошуку. Як наслідок – безособова документалістика поступається художнім засобам пізнання дійсності. Художнє і естетичне сприймаються як синоніми, бо фотохудожник працює в естетичних категоріях – у мистецтві суть світових реалій можна розгледіти тільки через естетичну характеристику. Час уточнив

критерій естетичних оцінок портретного знімку. Виміром його художності є злиття психологічної глибини образу з високою якістю творчого виконання. Саме такі якості періодики дають змогу віднести їх до жанру «фотопортрета».

Звертаючись до історії фотографії, ми сміливо зауважимо: професійне портретне фото опинилося за межами мистецтва. Пов'язана вона з виключно комерційними фотографічними закладами початку ХХ ст. Їхні власники не завжди були знайомі з технікою фото, хоча на фотографіях стояли саме їхні прізвища, роботу ж у павільйоні виконували наймані майстри. Аби задовольнити смаки споживача, знімальна кімната декорувалася банальною бутафорією, а обличчя домальовувалося лише ретушшю. Розкіш умеблювання, фону та придання «красивості» обличчю – шлях до успіху. Саме по вітринних «карточках» пересічний громадянин орієнтувався у фотомистецтві.

І вже у 1908 р. у Петербурзі виходить перший номер журналу «Вестник фотографии». У редакторській статті Н. А. Петров висловлює основну думку номера, присвяченого викорінюванню засилля професійної рутини, закликаючи до пошуків нового у розкритті в фотопортреті внутрішнього світу людини. Не фон, не обстановка, а обличчя повинно привертати увагу. Для кожної людини характерна його власна поза, положення стану чи то рук.

Нічого нового, але той портрет настільки втратив свою характерність, що заклик до розкриття душі персони сприймався як програмний виступ журналу.

Основним завданням було – оволодіти мистецтвом зйомки, наблизивши її до умов, що оточувало людське життя. Таке реалістичне направлення прийшло на терен відсталого Російської Імперії з прогресивної Європи.

Для імперської художньої фотографії воно не було новим. Ще у 1870-х рр. А. О. Карелін працював як художник-новатор. Саме його справедливо вважають основоположником такого жанру у світі. Але для помпезних імперських усвідомлювань А. О. Карелін зі своєю простотою виявився зайвим.

В Європі на нову стежу у фото стали талановиті портретисти Рудольф Дюркооп та Нікола Першайд. Вони доволі успішно оволоділи зйомкою у звичних кімнатах та на відкритому повітрі. У цей самий час у світі з'являються так звані дорожні фотоапарати, трохи пізніше – спеціальний портретний монокль. Саме такими нововведеннями і користуються німці. Окрім них у ЗМІ, звичайно ж друкованих, працюють Дальмейер, Геліар, Фойхтлендер. Для м'якості зображення (необхідне для передруку в газету, чи то журнал) фотографують крізь шовкову сітку.

Світлові промені використовують тепер для надання актуальності зоровому центру портрета, виділенню фону (чи то першого, чи то другого плану).

У 1910–1915 рр. з'являється мода на авторський художній портрет. На кшталт живописця-портретиста Кіпренського, що писав видатних персон ХІХ ст., у першій третині ХХ ст. приходять майстри-фотографи. Н. А. Петров прагне до пластичності шляхом тональних експериментів: світлого на темному та навпаки. Доволі сильні портрети створювались на зовнішній недосконалісті та без ретуші, а завдяки «рембрантовському» освітленню (пучок направлених променів, що освітлює щось конкретне – чи то обличчя, чи руки, чи стан).

Реалістична манера характеризує ще одного модного та той час фотографа-портретиста Б. І. Пашкевича. Якщо Петров як портретист актуалізує статику, то Пашкевич вносить у фотографію динаміку та експресію. Фотограф, на його думку, повинен уникати миттєвості руху, задля цього їх треба розікласти на окремі фази. Наприклад, миттєвості руху м'язів обличчя людини, що сміється. Початкові фази посмішки чи не найбільше характеризують душевний стан людини. У журналах тих років з'являються фотоетюди Пашкевича: «Сміх», «Радість», «Горе», «Жура», «Думка». Обидва майстри відштовхувалися від потреб реалізму. Їхні роботи пройшли випробування часом; кращі знімки і тепер сприймаються як пор-

третні шедеври, багато чого підкажуть сучасним фоторепортерам, бо ж працювали вони і в друкованих тогочасних ЗМІ.

Художні фотопублікації є частиною ілюстрованого матеріалу в пресі. Приводом до їх появи може бути будь-що. Велика кількість видань оголошують конкурси на різну тематику. Газета чи журнал розповідають про творчість фотомайстра, розмістивши їх роботи. І, звісно, фоторепортер створює витвір мистецтва.

Однак художній портрет не займає належне місце у пресі. Періодика – майдан, де інколи з'являються художні роботи, але не є ґрунтом їх зростання. Тож проблема не стільки в професійності репортера, а суттєво в художній комунікації.

Періодика – сфера нехудожньої комунікації, де головує прагматична, інформаційна направленість. Таким чином, стає зрозумілим, чому сторінки преси не є тереном художніх досягнень світлин. У друкованих ЗМІ фотопортрет лише різновид людської світлини, то ж перш за все вона повинна виконувати естетичну функцію [1].

Існує ще один різновид портретних фотовтілень – спостереження за людиною в тій, чи іншій актуальній ситуації. Як правило, це чітко означена соціально-політична функціональна направленість. Більшість таких знімків доповнює текстові матеріали, стаючи, таким чином, звичним репортажним фото, що і є трансформацією в інший жанр. У разі автономного розміщення світлини, як самостійної публікації, знімок стає фотонотатком – це ж трансформація в жанр нарису.

І ті, і інші являють собою щось наближене до портрета, мають із ним зовнішню схожість, бо ж внутрішній світ людини вони не розкривають.

На сторінках преси ми щоденно спостерігаємо світлини персон, що причетні до вирішення політичних, економічних, соціальних та інших життєво важливих питань. Саме вирішення актуальних питань і стає приводом до публікації їх знімків, але ж на перший план виступає факт, а не образ.

Зовнішню схожість із художнім портретом дані публікації набувають у разі створення фоторепортерами знімків для періодичної друкованої преси, керуючися законами втілення образу.

Закон образності простежується у кожному портретному зображенні. Закон психологічної глибини, відвертості та неповторності образу на сторінках масових друкованих ЗМІ працює не дуже вдало.

Вибір варіантів зображення – це анфас, профіль, у чверть – ріднить світлини з художнім фото. При цьому ігноруються їх семантичні і символічні складові.

Для репортажної зйомки вирішальне значення належить спостереженню, оскільки дійсність надає фотографу занадто багато життєвого матеріалу, що може втілитися у фотопортреті. Виробничий портрет найбільш вдалий для розкриття характеру персони. Визначною стає підмічена в поведінці людини деталь. У той же час такі дрібниці треба направлять виключно на створення образу, а не бути декором, заповнюючи собою простір кадру. Та фото цієї тематики лише демонструють людину за роботою, але не є розкриттям її духовного світу.

Функціональний діапазон портретних фотозображень у пресі не обмежується вищесказаним. Групу знімків у друкованих ЗМІ з крупноплановим зображенням людини (зовнішньо подібних фотопортрету) склали фото ведучих газетних та журнальних рубрик. Функціональна суть таких світлин відрізняється від фотопортрета. Вона є піктографічно-символічною. Такі знімки розміщують на сторінках періодики аби зорієнтувати читача стосовно тематики матеріалу. Вони являють собою заставку-символ невеликого розміру (на колонку або й менше). Але це не є розповідь про персону. Сам факт чисельності публікації одного й того знімку говорить про це.

Висновки. То ж можемо констатувати різноманітні аспекти портретних фото як у мистецтві, так і в журналістській практиці. Художній портрет – проникнення в духовну складову людини, відображення того постійного, що є складовою її ха-

рактеру. Фотопортрет у пресі – це односторонній показ, фіксація в якомусь одному ракурсі (чи то політичному, чи моральному тощо).

Життя фотопортрета не має меж. Газетний знімок живе, доки має інформаційну цінність. Фотопортрет – це особова світлина, що містить в собі печать індивідуальності автора. Портретні фотопублікації в періодичних виданнях у більшості не відрізняються особовим авторським поглядом чи почерком. Те, що знімки можуть мати різну творчу направленість, говорять не лише науковці, але й практики журналістики.

Список використаних джерел

1. **Морозов С.** Очерки из истории фотографии / С. Морозов. – М., 1961. – С. 12–25.
2. **Рожнова О. И.** История журнального дизайна / О. И. Рожнова. – М. : Университет. книга, 2009. – 272 с.
3. **Шевченко В. Е.** Форми візуалізації в сучасному журналі : моногр. / В. Е. Шевченко. – К. : Паливода А. В., 2013. – 339 с.

Khotyun Ludmila. PORTRAIT AS THE GENRE OF THE PHOTOJOURNALISM. HISTORY AND TRANSFORMATION.

Research methodology. The functional range of portrait photo images in the press is not limited by the definite features. The set of close-up portrait photos, published in printed press, is represented by the variety of press columnists' portraits. Their function – pictographic-symbolic – differs from photo portrait's ones. Such photos are laid out on the pages in order to get readers informed on the themes presented. They are small-sized (a column or even less) symbol, which can not be regarded as the narration on a person, which is confirmed with the number of photos published.

Results. The various range of portrait photos is under study here in the context of art as well as journalistic activity. The artistic portrait is regarded as the interference into person's spiritual component, reflecting the constant one of his/her character, whereas the photo portrait in press is an one-side demonstration. Fixing his/her definite aspect (political, moral etc).

Novelty. The photo portrait's existence is out of limits. It stays «alive» while the information is of value. Journalists as well as media scholars confirm that the photo portrait is the one, containing the representation of the author's individual features while they can be of various artistic devotions.

Надійшла до редколегії 18.11.15.